

TEORIE MOTIVACE VE VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH: SYSTEMATICKÁ PŘEHLEDOVÁ STUDIE

THEORIES OF MOTIVATION IN THE FIELD OF ADULT EDUCATION: SYSTEMATIC REVIEW

Michaela Bílá

Centrum výzkumu, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati, Zlín

Abstrakt

Príspevek predstaví výsledky systematické prehľadové studie zaměřené na teoretickou konceptualizaci motivace ve vzdělávání dospělých v období 2005–2025. Primárním cílem je identifikovat konceptualizace a teorie motivace používané v poli vzdělávání a učení dospělých. Sekundárním cílem je popsat vývoj těchto přístupů v průběhu sledovaného období. Studie metodologicky vychází z rámce systematického přehledu literatury podle Denyera a Tranfielda (2009) a zaměřuje se na analýzu odborných článků získaných z databází Web of Science a Scopus. Na základě získaných poznatků příspěvek poskytne ucelený přehled vývoje tohoto výzkumného pole a přispěje k probíhajícím diskusím o pojetí motivace v sociálních vědách.

Klíčová slova: *motivace, vzdělávání dospělých, celoživotní učení, systematická přehledová studie*

Abstract

This paper presents the results of a systematic review study focusing on the theoretical conceptualisation of motivation in adult education over the period 2005–2025. The primary aim is to identify conceptualisations and theories of motivation used in the field of adult education and learning. The secondary aim is to describe the evolution of these approaches over the period. Methodologically, the study is based on the systematic literature review framework of Denyer and Tranfield (2009) and focuses on the analysis of scholarly articles retrieved from the Web of Science and Scopus databases. Based on the findings, the paper will provide a comprehensive overview of the development of this field of research and contribute to ongoing debates on the concept of motivation in the social sciences.

Keywords: *motivation, adult learning, lifelong learning, systematic literature review*

1 ÚVOD

Motivace a vzdělávání představují dva vzájemně provázané koncepty, které jsou nezbytnou součástí celoživotního učení (Wlodkowski & Ginsberg, 2017). Mnoho autorů upozorňuje na skutečnost, že definice a teorie motivace nejsou jednotné (Cook & Artino, 2016; Lazowski & Hulleman, 2016). Napříč své rozmanitosti mohou však tyto teoretické přístupy nabídnout odlišné pohledy na to, jak motivace funguje u různých cílových skupin a jak ji lze aplikovat k dosažení konkrétních vzdělávacích cílů. Z těchto důvodů se proto zaměřujeme na systematické mapování konceptualizace motivace ve vzdělávání dospělých.

2 TEORIE

Ve vzdělávání dospělých zaujímá motivace zásadní postavení, neboť dospělý si svou vzdělávací dráhu volí autonomně, často na základě vnitřních podnětů (Berteau, 2022). Tyto podněty ovlivňují rozhodnutí zapojit se do učení, míru času, úsilí i energii, kterou je jedinec ochoten investovat (Filgona et al., 2020). Tím se motivace stává klíčovým předpokladem pro sebeřízené učení, jež je považováno za důležitý aspekt celoživotního vzdělávání (Berteau, 2022; Zhu et al., 2020).

Vzhledem k jejímu významu pro vzdělávací proces dospělých se motivací zabývá řada teoretických přístupů, které ji vysvětlují z různých perspektiv. Právě tato rozmanitost ukazuje, jak odlišně může být motivace vymezována, což poukazuje na potřebu jejich systematického zmapování s cílem lépe porozumět vztahu mezi motivací, učením a vzdělávacím kontextem dospělých.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek vychází z metodologie pro tvorbu systematických přehledových studií (Denyer & Tranfield, 2009) a reaguje na potřebu zmapovat vývoj teoretických přístupů k motivaci ve vzdělávání dospělých v období 2005–2025. Stanovili jsme následující výzkumné otázky:

RQ1: Jak je konceptualizována motivace v poli vzdělávání dospělých?

RQ2: Jaké teorie motivace jsou používány v poli vzdělávání dospělých?

Sběr dat byl realizován prostřednictvím klíčových databází Web of Science a Scopus. Byly využity různé varianty a kombinace klíčových slov: „motivation“, „adult education“ „adult learning“ a „lifelong learning“.

Vyhledávání jsme zaměřili na odborné články z kategorií „Social Sciences“, „Psychology“ a „Multidisciplinary“ v klíčových časopisech z oblasti vzdělávání dospělých od roku 2005. Celkem bylo identifikováno 1272 studií, které se staly prvotním zdrojem pro přehledovou studii.

4 OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Systematická přehledová studie nabídne ucelený pohled na vývoj teoretických přístupů k motivaci ve vzdělávání dospělých v letech 2005–2025. Studium teoretických přístupů motivace představuje nezbytný krok k vytvoření systematického rámce, který umožňuje hlubší analýzu a identifikaci zásadních determinant ovlivňujících proces vzdělávání dospělých. Tento přehled pomůže zjistit, jak je motivace v poli vzdělávání a učení dospělých konceptualizována a jaká konceptualizace je minoritní a uniká tak teoretickému záběru. Důležitou součástí bude kategorizace používaných konceptualizací motivace a teorií motivace. Zvláštní pozornost bude věnována širším souvislostem vývoje výzkumu v posledních dvou desetiletích s cílem identifikovat hlavní faktory, které přispěly k formování současných trendů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Tato systematická přehledová studie odhalí klíčové směry v konceptualizaci motivace ve vzdělávání dospělých v posledních dvaceti letech. Předběžné výsledky ukazují, že výzkumné přístupy k motivaci v tomto poli prošly významným vývojem, přičemž dochází k posunu od tradičních teorií zaměřených na individuální faktory (např. očekávání a hodnoty) směrem k dynamickým modelům, které reflektují širší sociokulturní a institucionální kontexty. Kritická analýza těchto konceptů umožní identifikovat mezery ve stávajících přístupech a navrhnout směry, kterými by se budoucí výzkum mohl ubírat. Přehled teoretických

konceptů je zároveň významný pro vývoj koherentního a aplikovatelného vědeckého poznání (Lefrançois, 2019).

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty humanitních studií na UTB ve Zlíně „Motivace k účasti na vzdělávání a školení dospělých“ za finanční podpory IGA, u které je registrován pod číslem IGA/FHS/2024/002.

6 LITERATURA

- Bertea, I. (2022). Motivating adults for vocational training and retraining. *Univers Pedagogic*, 4(76), 47–50. <https://doi.org/10.52387/1811-5470.2022.4.09>
- Cook, D. A., & Artino, A. R. (2016). Motivation to learn: An overview of contemporary theories. *Medical Education*, 50(10), 997–1014. <https://doi.org/10.1111/medu.13074>
- Denyer, D., & Tranfield, D. (2009). Producing a systematic review. *The Sage Handbook of Organizational Research Methods* (pp. 671–689). New York: Sage Publications Ltd
- Filgona, J., Sakiyo, J., Gwany, D. M., & Okoronka, A. U. (2020). Motivation in Learning. *Asian Journal of Education and Social Studies* 10(4):16-37. <https://doi.org/10.9734/ajess/2020/v10i430273>
- Lazowski, R. A., & Hulleman, C. S. (2016). Motivation Interventions in Education: A Meta-Analytic Review. *Review of Educational Research*, 86(2), 602–640. <https://doi.org/10.3102/0034654315617832>
- Wlodkowski, R., & Ginsberg, M. (2017). *Enhancing adult motivation to learn: A comprehensive guide for teaching all adults* (4th ed.). Jossey-Bass
- Zhu, M., Bonk, C. J. & Doo, M. Y. (2020). Self-directed learning in MOOCs: exploring the relationships among motivation, self-monitoring, and self-management. *Education Tech Research Dev* 68, 2073–2093. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09747-8>